

Gazeteler ve Gazeteciler

Enis Tahsin Til

HATIRA

Enis Tahsin TİL

1889 senesinde Selanik'te doğdu. Babası Selanikli Hasan Tahsin Bey, annesi Refia Hanım'dır. Tahsin Bey ile Refia Hanım'ın üç çocuğunun en büyüğü olan Enis Tahsin'in İffet (Özyer) ve Muzaffer (Til) adlarında iki kardeşi vardır. Gazeteciliğe Hukuk Mektebi'nde okuduğu senelerde başlar (1908). İstanbul Hukuk Fakültesi'ni 1911 yılında bitiren Enis Tahsin, 1908-1910 yılları arasında Ahmet Cevdet Bey'in *İkdam* gazetesinde çalışır. *İkdam* gazetesinden ayrıldıktan sonra yaklaşık sekiz sene *Sabah*'ta (1910-1918) beş sene *Vakit*'te (1918-1923) ve bir süre de *Yeni Ses* gazetesinde çalışır; 1927 yılında, uzun zaman yazı işleri müdürlüğünü yapacağı (20 Eylül 1918'de kurulan) *Akşam* gazetesine geçer. 1950 yılında *Akşam*'dan ayrılarak *Vatan* gazetesinde yazmaya başlar. 1952-1954 yılları arasında Gazetecilik Enstitüsü'nde Meslek Terbiyesi dersleri verir. Yaklaşık elli yıl süren gazetecilik hayatı boyunca, gazetelerde idarecilik ve köşe yazarlığı yapan Til'in Gazeteciler Cemiyeti'nin kuruluşunda da büyük emekleri vardır. Enis Tahsin Til, 10 Nisan 1964'te İstanbul'da vefat eder.

Gazeteler ve Gazeteciler

Enis Tahsin TİL

Hazırlayan
İbrahim ŞAHİN

Gazeteler ve Gazeteciler

•

Cümle Yayınları: 20

Portre Dizisi: 3

•

Yayın Yönetmeni: Muhsin METE

Dizi Editörü: Mehmet Can DOĞAN

•

Teknik Hazırlık

Kelime Yayıncılık

•

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Sarakusta

www.sarakusta.com.tr

•

© *Bu kitabın tüm yayın hakları, yapılan sözleşme gereğince,*

Kelime Yayıncılık'a aittir.

Birinci Baskı, Eylül 2015

•

ISBN: 978-605-9147-10-1

•

Yönetim Adresi

Kelime Yayıncılık Reklam Tic. Ltd. Şti.

Reşit Galip Cad. Hatır Sok. No: 23/2 G.O.P / ANKARA

Telefon: (0312) 437 08 85 - 437 08 86

Faks: (0312) 437 08 87

e-posta: bilgi@kelimeyayincilik.com

web: www.cumleyayinlari.com

•

Baskı

Dumat Ofset

Bahçekapı Mah. 2477 Sokak No: 6 Şaşmaz - Etimesgut / ANKARA

Telefon: (0312) 278 82 00 pbx

Faks: (0312) 278 82 30

web: dumat@dumat.com.tr

Cümle Yayınları, Kelime Yayıncılık'ın tescilli markasıdır.

İçindekiler

Sunuş 13

I. Enis Tahsin Til'in Hayatı 17

II. Gazeteler ve Gazeteciler 27

Mihran Efendi 29

Sabahçı Mihran Efendi 94 Yaşında Öldü

Eski Sabah Matbaası

İki Ezeli Rakip: Ahmet Cevdet Bey ve Mihran Efendi

Mihran Efendi Bakara Oynuyor ve Hep Kazanıyor

“Kumarda Kazanç Yoktur, Sonu Hep Kayıptır.”

Efendi ile Bir Saat Süren Bir Görüşme

Sabah'ın İki Türlü Muharriri, Badem mi, Badam mı?

Şinasi'nin Oğlu Büyük Bir Beladan Güç Kurtuluyor

Mihran Efendi Haberleri Sicim ile Ölçerdi

Ahmet Cevdet Bey 71

Cevdet Bey Hasis Değil, Tutumluymdu ve Herkesin Tutumlu Olmasını İsterdi.

Ahmet Cevdet Bey'in Hür Fikirleri

Kamus-ı Fransevî'nin Üçüncü Tab'ını Kim Hazırladı?

Ahmet Cevdet Bey'in Çalışma Tarzı, Makaleleri

Diran Kelekyan Efendi 91

Ortalık Kararıp Lambalar Yanmadan Bir Satır Yazı Yazamayan Bir Muharrir!
Diran Efendi'nin redingot merakı ve bunun sebep olduğu bir seyahat

Carmen Sylva, Çar Nikola 101

Talât Bey'in Bükreş ve Livadya Seyahatlerine Dair Anlattıkları

Mahmut Sadık Bey 106

Son Elli Senenin En Kültürlü Muharrirlerinden Biri
Hiçbir Şeye Esir Olmayan Bir İnsan
"Nafile söylemem!"

Ahmet Rasim Bey 119

Halk Arasında Yetişen, Halkı En İyi Tanıyan Muharrir
Rasim Bey'in Çalışma Tarzı, Mevzuları Nasıl Bulurdu?
Bir Gazetecilik Dersi

Rasim Bey'in Darüşşafaka'da Geçirdiği Sekiz Sene ve Mektebe Bağlılığı
Rasim Bey Sekiz Senelik Tahsilden Sonra Darüşşafaka'dan Mezun Oluyor
Balkan Harbi'nde Ahmet Rasim Bey'in Harp Muhabirliği
Galata'ya Geçen Talebe

Rasim Bey'in Duyduğu Yeni Kelimeler
Ahmet Rasim Bey'in İki Şarkı ile Anlatmak İstedikleri
Ahmet Rasim Bey Hakkında Üç Mütalâa
Ahmet Rasim Bey'in *Kitabe-i Gam*, Nigâr Hanım'ın *Safabat-ı Kalp* Eserleri
Kaşla Göz Arasında Güftesi Yazılan, Bestelenen Bir Şarkı
Ahmet Rasim Bey'in Heybeliada'da Geçen Son Günleri

Abdullah Zühtü Bey 173

Yeni Gazete'yi Çıkaran Abdullah Zühtü'de Tamamen Ayrı İki Şahsiyet Vardı
Yeni Gazete Nasıl Kuruldu, Bu Gazetede Çalışanlar

İsmail Müştak Mayakon 181

Mabeyn Kâtipliğinden Gazeteciliğe Geçen Bir Muharririn Hayatı
Miloviç'i Yerin Dibine Batıran Bir Yazı

Eski Basın Konferansları 189

Cemiyet-i Umumiye-i Belediye Salonunda Her Hafta Toplanan Gazeteciler

Hükümeti İstizaha Çekerlerdi

Talât Paşa'nın İki Basın Konferansı

Talât Paşa: "Harbi Kaybettik, Sulhu Düşünmek Lâzım" Dedi

Talât Paşa Kabinesi'nin Son Günleri

İzzet Paşa Kabinesi'nin Bir Basın Konferansı

Bakü Hakkındaki Türk-Alman İhtilafı

"Harbe Niçin mi Gireceksiniz? Kafkasya'yı Almak İçin!"

Celâl Nuri Bey 221

Jeun Turc'ten Sonra *İçtibat*'ta Başlayan Gazetecilik Hayatı ve Mebusluğu

Kimseye Benzemeyen Bir Şahsiyet

Fazlı Necip Bey 229

Yirmi Beş Lira Sermaye ile Kurulan Gazete

Neyyir-i Hakikat'le Şiddetli Bir Münakaşa

Recâzade Ekrem Bey'in Mektupları

Recâzade Ekrem Bey ve Çocukları

Dolmabahçe Sarayında Parlak Bir Gece 248

Avusturya İmparatoru Karl ve İmparatoriçe Zita'nın Ziyareti Münasebetiyle

Tertip Edilen Kabul Resmi

Gazete İdarehanelerinde Şapka İmalâthaneleri! 253

Ubeydullah Efendi 257

Son Yetmiş Senenin En Kalender En Neşeli Gazetecisi

Keten Helvacılığından Sonra Soğan Ticareti!

Hapishaneden Çıkarılmasına Kızan Adam

Malta'ya İki Defa Sürülen Adam

On Dakika Süren Öğle Uykusu!

**Birinci Dünya Harbi'nde Avusturya - Macaristan
Gazetecileri 274**

İzmir'e Hususi Vapur, Hususi Trenle Seyahat
İzmir'de Sofraya 24 Türlü Yemek Getirilen Ziyafet!

Kırk Yıl Evvel Gazetecilere Verilen Kartlar 286

Bu Kartlar Polise Hitaben Açık Bir Bono Gibiydi

Hasan Bedrettin Bey 289

Türk Matbuatının Büyük Bir Siması: H. Bedrettin Bey
Bedri Bey'e Herkes Neden "Baba" Derdi?
35. Yılda Bir Ziyafet ve Sakalın Kerameti

Bir Gazete Eskiden Kaç Para ile Çıkardı? 300

Gazetelerde Çalışanların Eskiden Aldıkları Maaş, Bugünkü Kazançları

Matbuat Cemiyetleri 303

1908'de İlk Teşebbüs, 1917'de Kurulan Cemiyetin Geçirdiği Safhalar
Talât Paşa'nın Verdiği Müjde: Hükümet Sansürü Kaldırıyor
Mütareke Devrinde Geçirilen Safhalar
Tokat Milletvekili Nâzım Poroy ve *Ulus* Müessesesi Müdürü Naşit Uluğ'un
Bir Mektubu

Yunus Nadi Bey 319

İkdam Gazetesinde Yazı İşleri Müdürlüğü ve Kısa Bir Hâl Tercümesi
Nadi Bey ve Gazetecilik
Nadi Bey'in Mebusluk Hayatı ve İki Mühim Hâdise
Nadi Bey'in Talebelik Hayatı
Nadi Bey'in *Tasvir-i Efkar*'dan Ayrılmasına Sebep Olan Hâdise

Rıza Tevfik Bey 339

Kıymetli Bir Âlim, Büyük Bir Şair

Velid Ebüzziya 344

Meşrutiyet'ten Sonra Gazeteleri Garp Kılığına Sokan Adam
İstiklâl Harbi Esnasındaki Hizmetleri, Mücadeleden Sonraki Muhalefeti
"Müşterek Gazete"de Mürettip Gibi Yazı Diziyo
Dürüst ve Temiz Bir Gazeteci

Ahmet Emin Bey 358

Ahmet Emin, Abdülhamit'i Nasıl Korkutmuştu?

Hamit Vehbi 361

Medreseden İcazet Almış, Arapça'yı İyi Bilen Bir Gazeteci

Tevfik Rüştü Bey 365

Diplomat, Gazeteci, Sıhhiye Müfettişi

Türkiye'de Sansür 369

Abdülaziz Zamanında Mahmut Nedim Paşa Tarafından Konulan Sansür

İlk Sansür 2 Gün Sürdü, Fakat Tazyik Hafiflemedi

İkinci Sansür 1878'de Abdülhamit Zamanında Kondu

Abdülhamit'in Tam Otuz Sene Süren Şiddetli Sansürü

Sansür Gazeteciyi Her Zaman Mesuliyetten Kurtarır mı?

Divan-ı Harpte Kitabet-i Resmiye Münakaşası

1908'de Sansür Nasıl Kalktı, Gazeteler Hürriyete Nasıl Kavuştu?

Pierre Loti 402

Türk Matbuatının Pierre Loti'ye İftar Ziyafeti

Pierre Loti Cemiyeti Kurulması İçin Bir Toplantı

Mütareke Devrinin Heyecanlı Hâdiselerinden Biri

Musahhîh Mithat Bey 415

Harbiye Nezaretinde Mümeyyiz, Gazetede

Bir Tek Yanlış Bırakmayan Musahhîh

Mithat'ın Kara Kemal Bey'e Bir Sözü: "Sen Kim, İaşe Nâzırlığı Kim!"

Almanya İmparatoru'nun Hereke'yi Ziyaretinde Mithat'ın Başına Gelenler

Müverrih Ahmet Refik 426

Ahmet Refik Aynı Zamanda Meslekten Yetişmiş Bir Gazeteciydi

Ahmet Refik Gazetelerde Mütercim, Yazı İşleri Müdürü Olarak Çalıştı

Ahmet Refik Hassas Bir Şairdi; "Gönül" Adlı Bir Şiir Kitabı Vardır

Fransızcası Çok Kuvvetli Bir Muharrir: Halit Bey 439

Halit Bey'in "Kamus-ı Fransevî"nin Hazırlanmasında

Büyük Yardımı Dokunmuştur

Gazetelerin En Esaslı Rüknu: Muhbirler 443

İstihbarat İşiyile Uğraşanlar Ateş Gibi İnsanlardır
Ahmet Efendi, Mithat, Didar ve Münir
Matbuat Âleminde Nam Bırakmışlardır

Mütercimler ve Garip Tercüme Yanlılıkları 452

Sütun Sütun Yazı Tercüme Edenler
Kolay Zannedilen Mütercimlik Güç Bir İştî

Cenab Şahabettin 460

Kırk Sene Evvel Herkesin Çok Beğendiği Bu Üslûp Üstadının
Yazıları Bugün Pek Garip Geliyor
Büyük Nesir Üstadının Hayatı ve Kadınlık Hakkındaki Düşünceleri
Lisanın Sadeleşmesi Bahsindeki Düşünceleri

“Şehzade” Gazeteciler 476

Meşrutiyet'ten Sonra Hasan Efendi'nin Temsilleri

Meslek Sırrı 480

İsviçre Gazetelerinde Gazeteciliği Alâkalandıran Bir Münakaşa

İki Bursa Seyahati 485

40 Sene Evvel Bursa'ya Nasıl Gidilirdi?
Gazete Aleyhinde Açılan Bir Dava
İrtişa Davası Sorgusu ve Beraat Kararı

Filip Efendi 498

85 Sene Evvel En Çok Okunan Gazeteleri Çıkaran Bu Adam Kimdir?
Hür Fikirleri Yayıma Çalışan Bu Adam Tamamen Cahildi
Kulaklara Kadar İnmiş Aziziye Fesi
Eski Gazeteci, Köprü Üstünde Boğaz Vapurunu Beklerken
Kalp Sektesinden Öldü

Yine Filip Efendi: Bir İngiliz Gazetecinin Abdülhamit'le Görüşmesi İçin
Tavassut Ediyor

Gazetelerde Son Senelerde Haberler Neden Azaldı? 517

Zâbıta Vakaları ve Bunları Takip Edenler

Mizah Gazeteleri 522

Abdülaziz ve Abdülhamit'in Mizah Gazeteleri Düşmanlığı

Diyojen ve Hayal'in Gördüğü Rağbet

İlk Mebusan Meclisi'ndeki Hararetli Münakaşa

Abdülhamit, Meclis Tarafından Kabul Edilen Kanunu Tasdik Etmiyor

Mizah Üstadı Teodor Kasap'ın Hayatı ve Garip Maceraları

Hikmet Nâzım Bey 542

Fahri Gazetecilikten Sonra Faal Gazeteciliğe Geçen

Bu Zatın Hayatı Latif Maceralarla Doludur

İlânların Dili 548

Gazetelerdeki İlânlara Bakarak O Devrin Yaşayışı Hakkında

Bir Fikir Edinmek Kabildir

Her Hastalığı Tedavi Eden, Doktorlukla Alâkası Olmayan Kimseler

40-50 Sene Evvelki Bazı İlânlar

Hilâl-i Abmer ve *Bayram* Gazeteleri Nasıl Çıktı? 561

Bir Zamanlar Çalışanların Bayram Tatili Hakkına İtiraz Etmek

Kimsenin Aklından Geçmezdi

Sunuş

Enis Tahsin Til'in 1949-1950 yıllarında (ilk tefrika nr. 10913, 1 Mart 1949; son tefrika nr. 11411, 17 Temmuz 1950) *Akşam* gazetesinde yayımladığı "Gazeteler ve Gazeteciler"¹ başlıklı tefrikalar, tarafımızdan daha önce kitap hâlinde yayımlanmıştır. Ancak kitap yayımlandıktan sonra, sözü edilen çalışmada tefrikaların bir kısmının eksik, bir kısmının da baskıya ilişkin problemlerden dolayı tashihe muhtaç olduğunu gördük. Tefrikaların bu yeni baskısında, metinler, gazetede ki asılları ile mukayese edilerek eksikler giderildi.

Enis Tahsin Til'in biyografisi konusunda henüz ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın giriş bölümünde, Enis Tahsin'in biyografisine ilişkin mevcut bilgiler kullanılarak, hayatı hakkında kısaca bilgi verildi.

"Gazeteler ve Gazeteciler" başlıklı yazı dizisinde yer almayan, ancak yine basın tarihi ile ilgili olup Enis Tahsin Til'e ait ve *Akşam* gazetesinde yayımlanan iki yazı da sözü edilen tefrikalara dâhil edildi.²

¹ Bu tefrikaların başlığı 16 Mayıs 1949 tarihine kadar (*Akşam* gazetesi, nr. 10989) "Gazeteler ve Gazeteciler" şeklinde iken, 17 Mayıs 1949 'dan itibaren (*Akşam* gazetesi, nr. 10990) "Gazeteler, Gazeteciler" şeklindedir.

² Bu yazılardan biri "1908'de Sansür Nasıl Kalktı, Gazeteler Hürriyete Nasıl Kavuştu?" başlığını taşımakta olup, elinizdeki kitabın "Türkiye'de Sansür" başlıklı bölümünün sonuna eklenmiştir. Diğeri ise "Hilâl-i ahmer ve Bayram Gazeteleri Nasıl Çıktı?" başlıklıdır ve bu çalışmanın son kısmına alınmıştır.

Tefrikaların yayına hazırlanması sırasında gazetedeki kronoloji esas alındı. Ancak, yazarın okuyucudan gelen mektup sebebiyle aynı konuya geri döndüğü tefrikaların, ilgili mektupla birlikte verilmesi uygun görüldü.³

Metnin tashihi esnasında Enis Tahsin Til'in diline herhangi bir müdahalede bulunulmadı. Yalnız devrin imla standardından kaynaklanan yazım biçimleri bugünkü imlaya göre düzenlendi. Örneğin gazetedeki tefrikada terkipler ayrılmamışken, bu terkiplerin ayrılmasının, tefrika esnasında düşmüş olan bazı kelimelerin parantez içinde verilmesinin uygun olacağı düşünüldü. Diğer yandan Enis Tahsin'in anlattığı konuya bağlı olarak kullandığı bazı resmî yazıların- örneğin matbuat nizamnamesine ilişkin metinler- dili günümüz için ağır olduğundan, ilgili metindeki kelimelerin bugünkü karşılıkları köşeli parantez içinde verildi. Bugün kullanılmayan kelime ve tamlamaların günümüzdeki karşılıkları tesbit edilirken, kullanılan ibare ya da ifadenin bağlam içindeki anlamı esas alındı.

Enis Tahsin Til "Gazeteler ve Gazeteciler" başlıklı tefrikalarında basın tarihimiz hakkında bilgi vermekle beraber, tefrikalarda sözü edilen birçok isim aynı zamanda politika ve edebiyatla da ilgilenmiştir. O yüzden Til'in bu tefrikaları sadece basın tarihimize değil, politika ve edebiyat tarihimize de ilgilidir. Gazetecilerin biyografileri yanında, gazetelerin tarihini de ilgilendiren "Gazeteler ve Gazeteciler" başlıklı bu tefrikalar, yakın tarihimizin tanınmış isimlerinin özel hayatına ve mizaçlarına ilişkin birçok bilgi içermektedir. Enis Tahsin Til, Matbuat Cemiyeti'nin

³ Bunlardan biri Enis Tahsin'in Matbuat Cemiyetlerinin kuruluş aşamalarını anlattığı yazılarından sonra gelen ve Nazım Poroy'a ait olan mektuptur; diğeri de Filip Efendi'nin hayatına ilişkin tefrikaların bitmesinden sonra yine bu zat hakkında bilgi içeren ve Hüsnü Durukal tarafından gönderilen mektubun içeriğinin anlatıldığı "Yine Filip Efendi: Bir İngiliz Gazetecinin Abdülhamit'le Görüşmesi İçin Tavassut Ediyor" başlıklı tefrikadır. Nazım Poroy tarafından gönderilen mektubun içeriğinin yayımlandığı kısım "Tokat Milletvekili Nazım Poroy ve Ulus Müessesesi Müdürü Naşit Uluğ'un Bir Mektubu" başlığını taşımaktadır. Birincisi Matbuat Cemiyetleri, ikincisi ise Filip Efendi başlıklı bölüme dâhil edilmiştir.

kurulması, gazete ilanlarının dili ve basında sansür gibi meseleler hakkında da orijinal bilgiler vermektedir.

“Gazeteler ve Gazeteciler” başlıklı bu hatıraları yeniden yayına hazırlarken, ilk baskıdaki eksik tefrikaları tamamlamak ve son kontrolleri yapmak konusunda yardımlarını gördüğüm araştırma görevlileri Deniz Depe’ye ve Nurcan Ankay’a eşekkür ederim.

Yıllar önce Selanikli Fazlı Necip hakkında bir çalışma hazırlarken, Enis Tahsin Til’in *Akşam* gazetesinde tefrika edilen bu yazılarını bana haber veren kıymetli bilim adamı Ali Birinci’ye ve bu çalışmanın Cümle Yayınları arasında neşrini sağlayan zarafeti ve nezaketi ile maruf Muhsin Mete’ye minnettarlığımı belirtmek isterim. Diğer yandan aziz dostum Mehmet Can Doğan’ın teşvikleri olmasaydı “Gazeteler ve Gazeteciler”in sağlıklı bir metninin neşri şüphesiz gecikirdi. Kendisine be-tahsis teşekkür borçluyum.

Ankara, 2015